

обсягами споживання за допомогою інформаційних технологій. Таким чином, планування і розподіл проникають у виробничий процес, стають частиною його, і ринок, про який так багато говорять сьогодні прихильники лібералізму, не має під собою основи, яку він мав в теорії в період свого становлення.

Духовність суспільства у ставленні до власності виявляється в тому, які комплекси громадської інфраструктури їм створюються, як утримуються, експлуатуються і модернізуються, передаються у користування наступним поколінням.

Отже, необхідне здійснення конституційної реформи, в результаті якої буде проголошено нормами Конституції верховенство інтересів особи шляхом не тільки конституційного декларування, вищої соціальної цінності людини, її життя, здоров'я, честі, гідності та недоторканості, а й створення системи гарантій, що реально надають можливість реалізувати конституційні права, а також можливість правового захисту. Крім того, соціальна держава в Україні повинна будуватися на основі принципів справедливості, законодавчого закріплення соціальності держави, принципу соціальної рівності, принципу надання громадянину можливості самозабезпечення шляхом надання йому соціальної допомоги.

Список використаних джерел

1. Данілішин Б. М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління. – К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2001. – 260 с.
2. Азарин В. А., Горский В. С. Научная истина и судьба ученого. – К.: Наукова думка, 1984. – 175 с.; Трипільська цивілізація у спадщині України. Матеріали наук.-практ. Конфер. – К.: Вид. центр. «Просвіта», 2004. – 328 с.
3. Шаян В. П. Віра предків наших. Луцьк.: Об'єднання Українців Рідної Віри, Гамільтон, Канада, 2000. – 902 с.
4. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли. СПб.: Изд. Дом «Кристал», 2001. – 639 с.
5. Письмак В. П. Региональные аспекты специального режима инвестирования: теория и практика, проблемы и решения. – Донецк.: Изд-во «Донеччина», 2000. – 255 с.
6. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журнал. – Вип. 1-2 // Голов. ред. О. П. Степанов. – Книжкове вид-во НАУ 2008. – 712 с.
7. Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі За редакцією І. Бураковського, Ларса Хандржа, Лутца Хоффмана. – К.: Видавн. «Альфа-Прінт», 2003. – 291 с.

ПРАВНИЧА БІОЕТИКА – НОВИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Середюк В.

(кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

В статті розглядається проблема предмету вітчизняної теорії права, здійснена спроба його переосмислити, розширити в контексті появи нових правових явищ в суспільстві, культурі, державі. Запропоновано новий напрям в межах загальнотеоретичної юридичної науки – правничу біоетику – в межах якої досліджується проблема цінності людини через призму її соматичних прав, яка постала в зв'язку з новітніми досягненнями в сфері технологій та біомедицини.

Ключові слова: *теорія права, біоетика, правнича біоетика, соматичні права людини, біомедицина, штучне втручання в організм людини.*

В статье рассматривается проблема предмета отечественной теории права, осуществлена попытка его переосмыслить, расширить в контексте появления новых правовых явлений в обществе, культуре, государству. Предложено новое направление в пределах общетеоретической юридической науки – юридическую биоэтику – в пределах которой исследуется проблема ценности человека через призму ее соматических прав, возникшей в связи с новейшими достижениями в сфере технологий и биомедицины.

Ключевые слова: *теория права, биоэтика, юридическая биоэтика, соматические права человека, биомедицина, искусственное вмешательство в организм человека.*

Serediuk Viktoriia Legal bioethics – a new line of research general theoretical legal science

Nowadays the level of knowledge in biology, genetics and medicine makes it possible to clone cells, tissues, even the body, to transplant vital organs, to solve problems of impregnation, life and death artificially.

In this regard, the bioethics science arises in the second half of the twentieth century that considers a number of social and cultural phenomena, which include rapid progress of biomedical sciences, the increasing awareness of the existence of indisputable human rights, the need to rethink the link between man and the environment.

The problems of bioethics include studies from a perspective of social norms and attitudes such phenomena of our time, as an opportunity to give life (artificial insemination), to determine and modify its qualitative parameters (genetic engineering, transsexual surgery), influence the time of death (resuscitation, transplantation, gerontology, destruction at the stage of embryonic life, the suspension of medical care terminally ill people). These issues are inextricably linked not only with their moral and ethical assessment, but moral and legal.

The recognition natural human rights relating to the direct action of his or her body, such as the right to compassion and respect for human dignity in the treatment, surgical and other interventions, and their consolidation in a number of regulations and standards on the international level proves that bioethics problems are recognized not only in cultural and social spheres, but also in law, politics and the state.

Thus the number of legal phenomena that have emerged and have already received some sustainability in social and legal practice, have some legislative regulation, such as the researching of human cloning, the implementation of euthanasia or artificial insemination, sex change still are left without attention from the general legal theory, there is not defined their place in the subjects of legal disciplines, there is not provided any theoretical explanation of their legal nature.

Bioethical issues in the context of law and legislation form the new field of interdisciplinary knowledge – Legal bioethics.

The subject of this article is to examine the legal bioethics as area of research of general theoretical legal science that examines bioethical issues through the lens of legal values and human rights.

Legal bioethics, considering the man as being smart and spiritual, it explores the essential scope of rights relating to the implementation of biomedical activity on the body. This amount of rights is recognized the essential characteristics of human rights, an element of existential human integrity. Encroachment on these rights leads to destruction of the integrity of the person as a value, phenomenon and purpose. Within the legal bioethics we have to study somatic human rights as a value, their philosophical and legal grounds, and the correlation of their legal and extralegal nature, moral and legal assessment of their regulation by the state.

Keywords: *theory of law, bioethics, bioethics in law, somatic human rights and biomedicine, artificial intervention in the human body.*

Розвиток технологій, новітні відкриття в науці, збільшення обсягів знань про організм людини, її геном сприяло швидкому розвитку медицини в світі. Нині рівень знань у цій сфері дає можливість клонувати живі клітини, тканини, навіть організм, пересаджувати життєво важливі органи, штучно вирішувати проблеми зачаття, життя та смерті. Однак використання цього обсягу технологій та знань може бути непередбачуваним, що призвело до нової галузі гуманітарного знання «біоетика», яка ставить моральні обмеження на ті експерименти над здоров'ям, організмом людини, які стосуються штучного втручання в природні процеси життєдіяльності і можуть становити загрозу для її життя.

Контекст, у якому виникає біоетика у другій половині ХХ століття, характеризують низкою соціальних та культурних феноменів, до яких відносять швидкий прогрес біомедичних наук, зростаюче усвідомлення факту існування незаперечних прав людини, необхідність переосмислення зв'язку між людиною та зовнішнім середовищем [4, С. 67-91]. До проблем біоетики відносять вивчення з позицій соціальних норм та установок таких феноменів сучасності, як можливість давати життя (штучне запліднення), визначати та змінювати його якісні параметри (генна інженерія, транссексуальна хірургія), впливати на час смерті (реанімація, трансплантація, геронтологія, знищення життя на стадії ембріона, припинення медичної допомоги безнадійно хворому). Ці проблеми нерозривно пов'язані не лише з їх морально-етичною оцінкою, але і морально-правовою.

Визнання природних прав людини, що стосуються безпосередньої діяльності з її організмом, наприклад, право на співчуття та повагу до людської гідності при лікуванні, оперативних та інших втручаннях, та їх закріплення у низці нормативних документів на міжнародному рівні [3; 2; 7], свідчить про визнання біотичних проблем не лише у культурній та соціальній сферах, а й у сфері права, політики, держави.

Біоетичні проблеми в контексті права і законодавства формують нову галузь міждисциплінарного знання – правничу біоетику.

Предметом цієї статті є розгляд правничої біоетики як напряму досліджень загальнотеоретичної юридичної науки, що вивчає біоетичні проблеми через призму правових цінностей та прав людини.

Деякі філософські та етичні аспекти прав людини, пов'язаних з біомедичною діяльністю та втручанням в людський організм, були розглянуті Ж. Судо, Дж. ді Бернардо, А.Ковлером, В. Круссом, А. Іванюшкіною, Ю. Лопухіною, І. Силуяною, П. Тищенком, питання законодавчого врегулювання цих прав досліджували С. Стеценко, І. Сенюта, Р. Гревцова, М. Медведєва та ін. Однак у вітчизняній науці бракує загальнотеоретичного правового осмислення цієї проблематики.

Повага до прав, свобод, гідності людини є одним із принципів, що складають ціннісно-нормативний зміст біомедичної етики [9, с. 28]. З певного кута зору саме визнання невід'ємних прав людини в юриспруденції та філософії права конструюють проблематику самої біоетики. А тому біоетика не може бути лише гуманітарним дослідженням медико-біологічної діяльності, не будучи дослідженням правовим.

Правнича біоетика традиційно завжди була частиною правничого професіоналізму в американській правовій системі [14]. Це також напрям дослідницької і практичної діяльності, що походить з правового міжнародного, а згодом і національного регламентування морально-етичного ставлення до людини при здійсненні біомедичної та експериментальної діяльності, пов'язаної з її організмом. В межах правничої біоетики здійснюється осмислення через призму права діяльності, пов'язаної зі штучним втручанням в організм людини.

Досягнення в біомедицині та генетиці дали підставу для звернення уваги на особливий вид невідчужуваних прав людини, пов'язаних з її тілом. Ці права ґрунтуються на засадничій світоглядній впевненості у «праві» людини розпоряджатися своїм тілом: здійснювати його покращення, відновлення, змінювати функціональні можливості організму. Ці права нерозривно пов'язані з тілесністю людини, мають суто особистісний характер, в науці їх позначають «соматичними правами» [1, С. 69-82].

Варто зазначити, що у вітчизняній юридичній науці ця група прав людини досі не стала предметом окремого ґрунтовного вивчення. Певною мірою вони розглянуті у новій галузі права – медичному праві. Однак лише з точки зору їх законодавчого регламентування. Предметом медичного права вважаються суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення медичної діяльності. У свою чергу під медичною діяльністю розуміють комплексну систему, що включає організацію надання громадянам медичної допомоги, її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також контроль якості медичних послуг, що надаються [5]. Медичне право вивчає сукупність норм позитивного права, що регулюють відносини, пов'язані зі здійсненням медичної діяльності, а саме права і обов'язки медика, медичної установи, права пацієнта, правове регулювання лікарської таємниці, правове регулювання надання медичних допомоги, обстеження, лікування тощо.

Разом з тим в межах жодної з юридичних наук не здійснювалося загальнотеоретичне та філософсько-правове осмислення феномену соматичних прав людини як невід'ємних природних прав, як цінності, що є екзистенційною характеристикою людини, яка сама по собі є цінністю завдяки визнанню цих прав.

Так наприклад, право на евтаназію, аборт, штучне запліднення наука медичного права вивчатиме лише з точки зору правової регламентації цих дій, а саме через дослідження законодавчої заборони, дозволу, правового регулювання тих відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням цих дій.

Правнича біоетика як теоретичний та філософсько-правовий напрям досліджень покликана дослідити онтологію цих прав, з чим вони пов'язані (релігійним, моральним, юридичним, біологічним розумінням людини), як законодавцю найкраще регламентувати ці права (чи дійсно правильними є їх заборона або дозвіл) і пояснити чому, знайти баланс між релігійною, морально-етичною, правовою генезою цих прав, знайти і пояснити

причини відповідної правової регламентації цих прав (наприклад, з огляду на політичні, економічні, культурні та інші причини заборони евтаназії чи клонування), роз'яснити гуманітарні проблеми заборони окремих прав (наприклад, трансплантації органів) та пов'язане з цим порушення права на охорону здоров'я, вимушеність хворих шукати такого лікування в державах, де це дозволено тощо.

Помітно, що вказані проблеми малодосліджені у вітчизняній юриспруденції, лише окремі з них або окремі дотичні до них питання фрагментарно розглядалися у деяких дослідженнях з медичного права, міжнародного права або антропології права.

На нашу думку, з огляду на розвиток науки, технологій, культури, суспільства, держави, а в зв'язку з цим з огляду на реформування предметів низки природничих та гуманітарних, зокрема і юридичних, наук правнича біоетика могла б бути розглянута як напрям загальнотеоретичної юридичної науки, або ж теорії права, в межах якої дослідити вказані проблеми соматичних прав та біоетики здається можливим. Це дозволяє зробити понятійно-категоріальний апарат, методологічний інструментарій та функції самої науки теорії права.

Як зазначає О. Мережко, іноді видається, що в ХХ столітті було вичерпано творчий потенціал науки права, а в ХХІ навряд чи з'являться нові впливові теоретичні концепції, які, можливо, б навіть змінили увесь образ сучасної юриспруденції. Проте новим етапом стрімкого розвитку філософії та теорії права стала поява оригінального напрямку науки права «біоюриспруденція» [6]. Польський науковець, який запропонував цю назву Роман Токарчик, зазначав, що біоюриспруденція розглядає людину не лише як біологічну, тілесну істоту, але і як істоту духовну. В біоюриспруденції життя людини та його якість є основним предметом розгляду як найвищі цінності, що мають релігійний, моральний та правовий зміст. Тому норми, які стосуються тіла людини, в цій галузі знань мають бути оцінені через призму норм, які стосуються духу людини – її психіки, розуму, соціалізації. Це переконання ґрунтується на традиціях природного права та правових культур Заходу. Проблематика біоюриспруденції обумовлена проблемою сенсу життя людини – релігійного, морального, правового. Тому вона розглядає ці складові як аксіологічну єдність душі, блага та справедливості [12]. Сам Р. Токарчик вказує на авторську назву науки «біоюриспруденція» і на те, що в роботах американських колег проблематика біоюриспруденції фігурує під назвами «Біоетика та право», «Біоетика в праві» [13; 15; 16; 17]. Схоже, що відмінність тут лише в назві, тому ми схильні використовувати термін «Правнича біоетика», який ілюструє зв'язок правого дослідження з проблемами самої біоетики.

З огляду на усталену структуру сучасної вітчизняної юридичної науки питання ціннісно-правового осмислення соматичних прав людини та її біологічного і духовного життя як предмету правничої біоетики можливе в межах загальнотеоретичної юриспруденції або ж філософії права.

Класично предмет загальної теорії права визначають як основні закономірності становлення, оформлення, функціонування права і держави, виражені в узагальненому вигляді в поняттях, категоріях, конструкціях, через які розкривається об'єктивні властивості право державних явищ і процесів [10, с. 3].

У процесі ж розвитку науки її предмет зазнає змін і перетворень, оскільки сама реальність змінюється та висуває нові об'єкти пізнання. Традиційна проблематика науки теорії права поповнюється новими напрямками досліджень, пов'язаними зі сферами інших галузей наукового знання. Державно-правові явища не можуть бути досягнені, якщо виходити виключно з них самих, лише межі з предметами інших наук виявляється істинна сутність, призначення, роль держави і права в суспільстві [11, с. 19].

Варто наголосити, що загальна теорія права розглядає не лише державу і право як явища, а загалом державно-правові явища, інакше б поза її увагою лишилися такі явища як правова свідомість, правове виховання, правова діяльність, дія права, морально-етичне осмислення юридичної діяльності, дослідження діяльності людини з позиції правових

цінностей та прав людини. Теорія права, що має світоглядну функцію, з одного боку має реагувати на зміни в суспільній свідомості, а з іншого боку задавати суспільству обсяг норм, установок і цінностей у стосунку державно-правових явищ.

Якщо предмет загальної теорії права не буде змінюватися і розширюватися відповідно до змін у суспільстві, державі, культурі з виникненням нових правових явищ, не будуть осмислюватися ті явища, які виникають у сучасному суспільстві, маємо ризик того, що ця наука перетвориться на звід догм, які не відображають сучасного стану держави, суспільства, цивілізації, а відповідно вона втратить актуальність та значимість. Предмети галузевих наук у цьому аспекті є більш «гнучкими», оскільки швидше реагують на появу нових правових явищ, ніж предмет теорії права.

Тим не менше теоретиками вже зазначалося, що один з рівнів предмету теорії права вивчає взаємозв'язки державно-правових явищ між державою, політикою, культурою, релігією і т. п. [8, с. 21]. При цьому низка правових явищ, які виникли і вже отримали деяку усталеність в соціальній та юридичній практиці, отримали певне законодавче врегулювання, наприклад, дослідження клонування людини, здійснення евтаназії чи штучного запліднення, зміни статі, досі залишають без уваги з боку загальної теорії права, не визначено їх місця в предметах юридичних наук, не надано жодного теоретичного пояснення їх правової природи.

Враховуючи це, вважаємо, за доцільне розглядати низку біоетичних питань, їх правове та морально-правове обґрунтування, в межах загальнотеоретичної юриспруденції, її нового напрямку – правничої біоетики.

Правнича біоетика, розглядаючи людину як істоту розумну і духовну, досліджує її невід'ємний обсяг прав, пов'язаних зі здійсненням біомедичної діяльності щодо тіла (організму) людини. Цей обсяг прав визнається сутнісною характеристикою людини, елементом її екзистенційної цілісності. Посягання на ці права призводить до руйнування цілісності людини як цінності, феномену, мети. В межах правничої біоетики мають досліджуватися соматичні права людини як цінність, їх філософсько-правове обґрунтування, співвідношення їх правової та позаправової природи, морально-правова оцінка їх регламентування державою.

Список використаних джерел

1. Абашидзе А.А., Солнцев А.М. Новое поколение прав человека: соматические права // Московский журнал международного права. – М: Международные отношения, 2009, №1. – С. 69-82.
2. Женевська декларація лікарів [Електронний ресурс] // Всесвітня медична асоціація. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/990_001.
3. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_334.
4. Кучера Т. Біоетика: огляд найактуальніших проблем / Т. Кучера // Університетська кафедра. – 2014. – № 3. – С. 67-91.
5. Медичне право: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с.
6. Мережко О. Біоюриспруденція – новий напрям в сучасній науці права [Електронний ресурс] / Олександр Мережко // Юридичний журнал. – 2008. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2865>.
7. Міжнародний кодекс медичної етики [Електронний ресурс] // Всесвітня медична асоціація. – 1949. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/990_002.
8. Проблемы теории государства и права : учебник / Под ред. В. М. Сырых. – М. : Эксмо, 2008. – 528 с.
9. Силуянова И.В. Этика врачевания. – М., 2001. – 319 с.
10. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / О. Ф. Скакун. – К. : Правова єдність, 2013. – 524 с.
11. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
12. Biojurysprudencja Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Romanowi A. Tokarczykowi / Roman Tokarczyk. – Lublin, 2013. – (III). – 425 s.
13. Dolgin J. L. Bioethics and Law / J. L. Dolgin, L. L. Shepherd. – Aspen Publishers, 2005. – 894 p.
14. Kołaczko A. Biojurysprudencja – młodsza siostra bioetyki [Електронний ресурс] / Anna Kołaczko – Режим доступу до ресурсу: <http://www.romantokarczyk.pl/kolaczko/ania1.html>.
15. Menikoff J., Law and Bioethics: An Introduction / J. Menikoff – Georgetown University Press, 2002. – 520 p.

16. Spielman B. J., Bioethics in Law / B. J. Spielman. – Totowa, New Jersey, 2007. – 186 p.
17. Wagner W. J., Remarks on Roman Tokarczyk's Article „The Subject Matter of Biojurisprudence and Biolaw”/ W. J. Wagner // Dialogue and Universalism. – 2000. – vol. 10. – № 7–8.

ПРОБЛЕМА РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Теремцова Н.В.

(кандидит юридичних наук, доцент кафедри теорії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація: У статті розглядаються особливості розбудови соціальної держави. Проаналізовано ідею соціальної держави та зроблений комперативний аналіз з теперешнім станом законодавства.

Ключові слова: соціальна держава, правова держава, права людини, верховенство права.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности развития социального государства. Проанализированы идею социального государства и сделан комперативный анализ с настоящим состоянием законодательной базы.

Ключевые слова: социальное государство, правовое государство, права человека, верховенство права.

Terentsova N.V. The problem of development a social state in a constitutional reform: the theoretical aspect

Summary of scientific text Terentsova N.V. The problem of development a social state in a constitutional reform: the theoretical aspect . The questions about the nature and function of the nature a social state in Ukraine is not scientific, but are mostly political. Looking at the conditions in which there are people this is the response that determines the life of the people. Currently, there comes a new stage in the design and implementation of the principles a social state in the country. In Ukraine there are reforms in all spheres of social sphere – in labor and employment relations, income policy, employment, social insurance and so on. The idea of the welfare state, with its focus on human development, create decent living conditions of people based on the principles of the Universal Declaration of Human Rights adopted by the UN General Assembly on 10 December 1948, which clearly reflected that all human beings are born free and equal in dignity and every person entitled to all the rights and all freedoms proclaimed that Declaration, without distinction of any kind. Economic, social and cultural rights; the right to social security, to work and free choice of employment; the right to an adequate standard of living, which is necessary for the health and well-being; the right to education and to participate in cultural life, etc., specified in Art. 6 Declaration underlying the system of rights and guarantees proclaimed social state. The social situation today in Ukraine is not consistent with the concept of the welfare state, many scientists and politicians very skeptical about the possibility of building in the near future.

Keywords: the social state, legal state human rights, the rule of law.

Термін «Соціальна держава» – можна уявити як найбільш доцільний спосіб поєднання понять таких категорій як свобода та влада, що існують в цілях підвищення добробуту особистості та благополуччя суспільства, забезпечення соціальної справедливості та рівності в розподілі продуктів праці. Виходячи із постулату високого економічного рівня зростання й розвитку суспільства, держава в змозі дозволити витратити кошти в таких сферах суспільного існування, де очікувати економічного ефекту можливо лише в майбутньому або не очікувати взагалі.

Реалізації цілей і завдань держави як соціальної є за необхідністю цілеспрямованої діяльності, що вимагається потрібністю з боку не тільки громадян України, а й всього народу, що мешкає на території держави, й мають виступати за проведення сильної і активної соціальної політики в Україні.

Конституцією України 1996 року проголошено Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст.1 Конституції України), «політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини».

Україна проголошена соціальною державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Зміст багатьох конституційних норм визначають загальнодержавну політику в соціальній